

Roser Cardús i Miquel Arimany

Dos centenaris de franctiradors

per Emili Boix

La narradora Roser Cardús i Miquel Arimany, activista cultural i editor, dels quals l'any passat celebràvem el centenari del naixement, mereixen no ser oblidats.

«Cardús, una veu inquietant d'una dona de lletres injustament massa oblidada.»

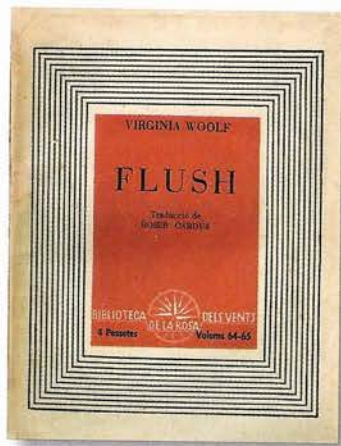
«Encara és hora que algú faci balanç de l'obra de Miquel Arimany, editor, lexicògraf i escriptor.»

Del segle XX encara resten narradores i activistes culturals per descobrir. Ni Roser Cardús (1920-1974) ni el seu editor, Miquel Arimany (1920-1996), en el centenari del seu naixement, es mereixen que la seva obra s'oblidi tot passant sense pena ni glòria.

Cardús era un plançó de les classes mitjanes catalanistes de Barcelona (aquelles que, per exemple, seguien la moda d'usar els vocatius *papà* i *mamà* per adreçar-se als pares) que van veure que amb l'esfondrament de la Generalitat republicana el 1939 també s'esfondrava el món intel·lectual i moral en què havien crescut. Filla del director d'una fàbrica de cervesa (La Moràvia), va estudiar la secundària a l'Institut Balmes, on fou deixeble de Guillermo (o Guillem?) Díaz-Plaja, que li despertà la passió per les lletres. Molt jove, als divuit anys, ja tradueix al català, a través del francès, *Flush*, de Virginia Woolf, que aconsegueix publicar el 1938, en plena Guerra Civil, a les Edicions de la Rosa dels Vents dirigides per Josep Janés i Olivé, sis anys abans que aparegués l'edició castellana. L'original de *Flush* (1933) és protagonitzat pel gos de la poetessa Barrett Browning quan encara es podia veure a

la cartellera barcelonina la pel·lícula que narrava la història del matrimoni de poetes Browning. Pressionada, però, per la família (la branca paterna regentava un laboratori farmacèutic i les lletres li devien semblar poc útils i poc remuneradores) va estudiar farmàcia i s'hi va llicenciar el 1942. Tres anys després es casava amb Antoni Solans, amb qui tindria i pujaria cinc fills.

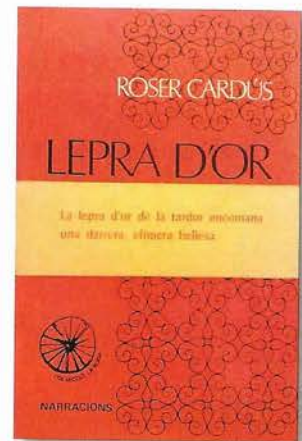
Cardús comença el 1958 escrivint un recull de sis rondalles infantils, *El príncep bandoler*, amb títols com el del volum i «La casa del Sol i la Lluna», «El nas del follet», «El príncep de l'espill», «El mantell blanc» i «El bosc encisat». Més endavant, el 1960, apareix un altre recull amb cinc contes per a adults titulat *La noia del rostre canviant*. Tots dos volums aparegueren a la col·lecció «Sant Jordi» de l'editorial Arimany, al costat de novel·les de Jules Verne com *Viatge al centre de la terra* o *La volta al món en vuitanta dies*. Els dos reculls anaven acompanyats d'il·lustracions pobres, que contrasten amb el model lingüístic extremament culte i elaborat. Tant el lèxic com la morfologia dels dos llibres són elevats —no hi ha gairebé concessions a la llengua col·loquial— i allunyats dels models dominants en el segle XXI; són noucentistes. Així, pel que fa al lèxic,

Guillem Díaz-Plaja li despertà la passió per les lletres i ja de molt jove, amb divuit anys, Roser Cardús tradueix del francès *Flush* de Virginia Woolf, que aconsegueix publicar el 1938 a les Edicions de la Rosa dels Vents.

El príncep bandoler, un recull de sis rondalles infantils, publicat el 1958 a la col·lecció «Sant Jordi» de l'editorial Arimany.

Després de la mort de Roser Cardús el 1974, el seu marit tingué cura que es publicués un recull de set novel·les curtes amb el títol *Lepra d'or*.

apareixen ara i adés cultismes o mots poc usuals, si més no, en català central actual, com ara *fadiga*, *abillar*, *finit*, *ai-mia*, *flectar*, *regina*, *ça com lla*, *emmenar*, *glavi*, *exaudit*, *albirar*, *vèrbola*, *tost*, *abís*, *beutat*, *fremir*, *puix*, *caçaire*, *atractívol*, *ço*, *car*, *bo i demanant*, *ennovar*, *mullerar*, *pensívol*, *prometença*, *complaença*, *emba-sardir* o *fendir*. Quant a la morfologia, hi trobem formes verbals arcaiques com «sien» en lloc de «siguin» o «s'era tornada (una donzella)» en lloc de «s'ha-via tornat», al costat de l'ús del perfet simple i gairebé mai del perifràstic. Segurament aquest nivell de llenguatge cultista és coherent amb el clima humà de la majoria de contes: una atmosfera medievalitzant de cavallers, reis i princeses que viuen prodigis, encanteris amors i desamors de tota mena, amb malenconia i languidesa.

El 1966 publica una segona traducció: una novel·la d'espies, *Funerals a Berlín*, de Len Deighton, probablement també a través del francès. Després de morir (1974), el seu marit tingué cura que es publicués un recull de set novel·les curtes amb el títol *Lepra d'or*. Al número 218 (1977) de «Serra d'Or», en la seva valoració crítica, Joan Triadú escrivia que en aquestes novel·letes hi havia «una melangia inquietant i amarga». Kathryn Hurlley, per la seva banda, ens deia que hi trobava —traduïm— un «omnipresent sentiment de la mort mentre predomina una atmosfera fora de lloc i fora del temps. Les narracions

«Bona part del seu oblit deu venir del fet que Roser Cardús no seguís cap dictat sobre modes a l'ús.»

«Amb els anys, el model de llengua de Cardús, però, canvia: guanya vitalitat i naturalitat, sense l'encarcament de les rondalles i dels contes dels primers anys.»

aconsegueixen transmetre un ambient cada cop més trastornador. Roser Cardús descriu sentiments subtils, però mai cau en sentimentalitat. Mostra de manera efectiva els humors canviants i ambivalents dels éssers humans —passió, crueltat, commiseració— que ella sap embolicar molt bé en paraules i imatges» (Cristina Enríquez de Salamanca, 1994, pàg. 103).

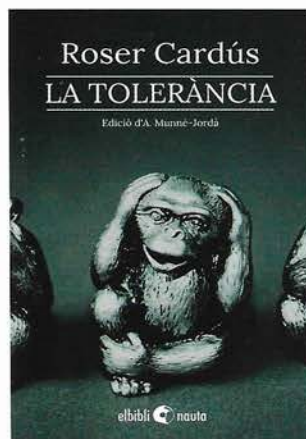
El model de llengua de Cardús, però, ha canviat: ha guanyat vitalitat i naturalitat, sense l'encarcament de les rondalles i dels contes inicials dels primers anys.

També pòstumament apareix publicat el seu conte amb més ressò: la narració de ciència-ficció «La droga» a la revista «El Pont», núm. 88 (1982), del seu editor Miquel Ari-

many, que seria recollit tant a *Narracions de ciència-ficció*, d'Antoni Munné-Jordà, el 1985, com a *Els altres mons de la literatura catalana. Antologia de narrativa fantàstica i especulativa*, de Víctor Martínez-Gil, el 2004. Restava inèdita (per raons desconegudes, Arimany no va poder complir la promesa que es publicaria) un darrer recull de narratives *Figures en escorç*, programat per al 1979. Els seus poemes també han restat inèdits, però en podem proporcionar dues mostres. D'una banda, un del 1966 que, una vegada més, gira entorn de la mort: «Visc en el temps, camino vers la mort. / Sobre el meu cap, enlaire, la Teva ombra

El seu conte amb més ressò, la narració de ciència-ficció «La droga», publicat pòstumament (1982) a la revista «El Pont» editada per Arimany, es troba recollit a l'antologia *Narracions de ciència-ficció* (1985), d'Antoni Munné-Jordà.

El novembre de l'any passat Antoni Munné-Jordà va tenir cura de l'edició digital d'un altre conte inèdit de Roser Cardús, «La tolerància».

/ em segueix, com un corb, per peixar-se de mi. / Tard o d'hora cauré, la pols m'atreu / com un abisme blanc present a cada passa. / Llavors, vençuda ja, m'estremiré / sota la fressa de les teves ales.»; «Dormiré sota l'aigua / transparent dels records / sorda al cant dels ocells i a la fressa / del vent entre les fulles i al trepig / de tot allò que viu en el present, / de tot allò que neix i es belluga i respira, / sense repòs, en el camí del temps. / Jo seré com un còdol polit / adormit sota l'aigua. / Una mica de sol, de tant en tant, / em portarà el missatge / d'un més enllà remot, d'una més alta / realitat fora del temps, / i em lliscarà per sobre, a poc a poc, / com una carícia daurada.»

D'altra banda, el poema que dona nom al seu recull de narracions *Lepra d'or*: «No trepitgeu les fulles / de la tardor. No són mortes encara. / Gemeguen, estremides, sota els passos / del vianant, amb una llarga queixa / aspra i suau alhora. / No són mortes. / Verdes encara a trossos, s'arrossequen / per la pols dels camins; el vent les duu / cada cop més lluny de la branca / on es gronxaren pel bon temps. Enyoren, / melangiosament, la sort perduda: / l'escalf de tantes hores sota el sol / i la pluja i l'oreig / i aquell fluir dolcíssim de la saba / dalt de l'arbre nadiu. Ara, caigudes, / trepitjades, es planyen. / La lepra d'or de la tardor encomana / una darrera, efimera bellesa.»

Cardús, una veu inquietant d'una dona de lletres injustament massa oblidada. Senyal d'aquest oblit immescut és que cap obra seva aparegui a cap dels catàlegs de les biblioteques universitàries i que els seus contes restin amagats en el fons reservat i exclòs de préstec d'una sola biblioteca popular del país, on he anat a consultar-les. Bona part del seu oblit deu venir del fet que Roser Cardús no seguís cap dictat sobre modes a l'ús. Aquest fat el comparteix amb el del seu editor, Miquel Arimany (1920-1996), de qui també recordem el centenari del naixement. Editor, lexicògraf i escriptor, Arimany va ser un franc tirador que va crear i va impulsar, amb moltes dificultats i batzegades sota el franquisme, la revista literària «El Pont»,

des del llunyà 1952. Encara és hora que algú en faci balanç. Quan va morir Arimany, tota la biblioteca del seu pis anàrquic a la plaça del Duc de Medinaceli de Barcelona, on vivia i tenia l'editorial, es llençava directament al contenidor. No va tenir successors, ni físics ni intel·lectuals. Avisats tant la Institució de les Lletres Catalanes com jo mateix, vam poder salvar *in extremis* alguns volums del seu fons. Un de Cardús també.

Casa fundada el 1886

Pâtisserie · Bomboneria · Confiteria

Major de Sarrià, 57. Telfs. 93 203 00 04

93 203 07 14 · Plaça de Sarrià, 12-13.

Tel. 93 203 04 73 · Fax 93 280 65 56.

www.foixdesarria.com · info@foixdesarria.com

